Жоба туралы қысқаша ақпарат

Жоба аты	AP23488781 Алматы және Қызылорда облыстары жағдайында егістік жерлердің өнімділігін арттыру үшін көпжылдық күріш өсірудің агробиологиялық негіздерін әзірлеу
Жоба өзектілігі	Климаттың өзгеруі, су және топырақ ресурстарының тапшылығы жағдайында, әсіресе Алматы және Қызылорда облыстарында, ауыл шаруашылығында тұрақты агротехнологияларды енгізу қажеттілігі артып отыр. Көпжылдық күріш – жыл сайынғы егіс шығындарын азайтып, топыраққа түсетін жүктемені төмендетуге және оның құнарлылығын арттыруға мүмкіндік беретін перспективалы дақыл. Оны өсіру ресурстарды тиімді пайдалануды қамтамасыз етіп, егіншіліктің экологиялық тұрақтылығын арттырады. Қазақстанда көпжылдық күрішті алғаш рет енгізу агроэкожүйелердің ұзақ мерзімді өнімділігі мен тұрақтылығын арттыруға жаңа мүмкіндіктер ашады.
Жоба мақсаты	Жобаның мақсаты Алматы және Қызылорда облыстары жағдайында көпжылдық күрішті өсірудің агробиологиялық негіздерін әзірлеу болып табылады. Жоба Қазақстанның егіншілігіне күріштің жаңа перспективалы көпжылдық сорттарын енгізуге және егістік жерлердің өнімділігін арттыруға мүмкіндік береді.
Жоба міндеттері	1) Қазақстанның Алматы және Қызылорда облыстары жағдайында көпжылдық күрішті дамыту үдерісіндегі сандық және сапалық өзгерістердің ерекшеліктерін зерттеу; 2) әртүрлі өсіру жағдайларында өсірілетін көпжылдық күрішті дамыту процесінде анатомиялық-морфологиялық құрылымдарға салыстырмалы талдау жүргізу; 3) Алматы және Қызылорда облыстарының жағдайлары үшін көпжылдық күрішті себудің оңтайлы жағдайларын, тәсілдері мен нормаларын әзірлеу; 4) көпжылдық күрішті өсіруге арналған топырақтағы көміртегі секвестрін анықтау; 5) көпжылдық күріш егетін топырақтың құнарлылығын сақтауға әртүрлі микроорганизмдердің әсерін анықтау; 6) көпжылдық күріш дәнінің өнімділігі мен сапалық сипаттамаларын қалыптастыру процесіне құрылымдық талдау жүргізу; 7) әртүрлі өсіру жағдайларында өсірілетін сабан мен көпжылдық күріш дәнінің биохимиялық құрамын салыстыру;

	8) Қазақстанның Алматы және Қызылорда облыстары жағдайында көпжылдық күрішті өсіру агротехнологиясының негізгі элементтерін әзірлеу.
Күтілетін және қол жеткізілген нәтижелер	Жоба шеңберінде онтогенез процесіндегі сандық және сапалық өзгерістердің ерекшеліктері, сабан мен дәннің анатомиялық және морфологиялық құрылымы мен биохимиялық құрамы, сондай-ақ Қазақстанның Алматы және Қызылорда облыстарындағы түрлі агроэкологиялық жағдайларында көпжылдық күріш дақылының қалыптасуы мен сапасы зерттеледі. Жоба егістік жерлердің өнімділігін арттырудың түбегейлі жаңа тәсілін әзірлеу үшін көпжылдық өсімдіктердің тұрақтылығы мен жылдық өнімділігі бар көпжылдық күрішті өңдеуге бағытталған. Қойылған міндеттерді шешу арқылы біз технологиялық тұжырымдаманы таңдаудан жоспарлап отырмыз (ТДД 2. Қолданбалы зерттеулер) тәжірибелік-конструкторлық жұмысқа дейін (ТДД 4. Тәжірибелік әзірлемелер) технологияның дайындық деңгейі шкаласы бойынша (ТДД). Атап айтқанда, Қазақстанда алғаш рет көпжылдық күрішті өсіру қажеттілігі, оны бір рет себу арқылы сіз 5-6 жыл қатарынан өнім ала аласыз. Бұл балама біржылдық күрішпен салыстырғанда егіс науқанының құнын үнемдейді, топырақ құнарлылығын сақтауға және арттыруға ықпал етеді. Осылайша, жұмыстың негізгі ғылыми-техникалық нәтижелері зертханалық және технологиялық регламенттер, көпжылдық күрішті өсіру процесінің құжаттамасы, сондай-ақ ауыл шаруашылығы дақылдарының экологиялық қауіпсіз және экономикалық орнықты өнімін өндіру үшін Алматы және Қызылорда облыстарының жағдайлары үшін көпжылдық күрішті себудің оңтайлы жағдайларын, тәсілдері мен нормаларын әзірлеу болып табылады. Көпжылдық күріштің бір жылдық күріштен артықшылығы-жыл сайынғы егіс шығындары және топырақтың құнарлылығын сақтау қажет емес. 1) жоба нәтижелері бойынша Web of Science базасының Science Citation Index Expanded индекстелетін және (немесе) Scopus базасында citescore бойынша кемінде 50 (елу) процентилі бар рецензияланатын ғылыми басылымдарда кемінде 3 (үш) мақала және (немесе)шолулар жарияланатын болады; - ҚР Инвестициялар және даму министрлігінің 2018 жылғы 14 қарашадағы №791 бұйрығына сәйкес жобаны іске асыру нәтижелері бойынша "көпжылдық дәнді дақылдардың перспективаларын" әзірлеуді енгізу актісі дайындалады.
Зерттеу тобы мүшелерінің аты-жөні, идентификаторлары (Scopus Author ID, Researcher ID, ORCID, бар болса) және	1)Курманбаева Меруерт Сакеновна, б.ғ.д., профессор Индекс Хирша- 10, Researcher ID: O-1562-2016

сәйкес профильдерге сілтемелер	ORCID: 0000-0002-5050-9142. Scopus Author ID: 56029519900 2)Абдукадирова Жансая Абдимуратовна, PhD доцент м.а. Индекс Хирша- 2, Researcher ID: CAO-3743-2022 ORCID: 0000-0003-3905-7349 Scopus Author ID: 57193997232 3)Құсманғазинов Әділ Болатұлы, PhD, доцент м.а. Индекс Хирша- 4, Researcher ID: ABD-6266-2021 ORCID: 0000-0002-7774-1689 Scopus Author ID: 57223861401 4)Карабалаева Дина Эзимхановна, Индекс Хирша- 3, Researcher ID: AGX-9473-2022 ORCID: 0000-0001-8384-1718 Scopus Author ID: 58614703300 5)Сәрсенбек Бекболат Нұрланұлы, PhD Индекс Хирша- 2, Researcher ID: KAQ-7089-2024 ORCID: 0000-0002-2231-1139 Scopus Author ID: 58813909700 6)Ережепова Нұргүл Шамаханқызы, Индекс Хирша- 3, Researcher ID: CHW-2881-2022 ORCID: 0000-0002-2650-9863 Scopus Author ID: 57220024757 7)Акмуллаева Айжан Сейтқановна Индекс Хирша- 1, Researcher ID: CBB-1608-2022 ORCID: 0000-0001-9382-230X Scopus Author ID: 57221671346
Қолдану	Ауыл шаруашылығында
Приоритет в сравнении с реальными аналогами	Біржылдық күрішпен салыстырғанда көпжылдық күріштің келесі артықшылықтары бар: ресурстарды үнемдеу, жерді өңдеудің азаюы, ұзақ мерзімді перспективада тұрақты өнімділік.
Жарияланымдар тізімі (URL, DOI көрсетілген)	M. Kurmanbayeva, A. Kusmangazinov, B. Mukiyat, B. Sarsenbek, N. Yerezhepova, A.Ydyrys, M.Zhumagul and D.Karabalayeva (2025). Overview of the Agro-Biological Basis of Perennial Rice Cultivation to Increase the Productivity of Arable Land // ES Energy and Environment http://dx.doi.org/10.30919/ee1797
Патент туралы ақпарат	Курманбаева М.С., Құсманғазинов Ә.Б., Инелова З.А., Ултанбекова Г.Д., Муқият Б., Буркитбаев М., Сәрсенбек Б.Н., Карабалаева Д.Э., Ережепова Н.Ш., Жумагул М.Ж. Ауыл шаруашылығы дақылдарының өсуі мен дамуын ынталандыру тәсілі, №11440, 2025 ж.